

**BASIC METHODS AND TECHNIQUES FOR TEACHING SPEAKING AND LISTENING TO
FOREIGN STUDENTS**

**ÖĞRENCİLERE YABANCI DİLDE KONUŞMA VE DİNLEME ÖĞRETİMİNDEKİ TEMEL
METOT VE YÖNTEMLER¹**

Hüseyin PARLAK²

ABSTRACT

Language proficiency is an activity that requires development of automated skills, creative speaking skills and "language sense". We do not speak just to speak; our speech most of the time is produced with the aim of achieving a certain nonverbal result, like any other object-oriented activity. The main goal of every lesson is a natural purposeful messaging between interlocutors; educational speaking activity, pseudocommunication only prepares natural communication. Preparation should be carried out in various ways, but it is very important to create an atmosphere of spontaneity, play, search, communication, to make lessons emotional, as too quiet lesson without entertainment, exciting moments is perceived by students as "gray", uninteresting. It is recommended, when possible, to move from conditional, educational pseudocommunication to the real one, creating necessary language conditions for this transition (telling the right words and forms, etc.) Certainly, different forms of activity in the classroom will differ more or less in conditionality, "educationality", but it should not embarrass us, but encourage to be creative, search for techniques stimulating speaking activity. Mastering speaking a foreign language is not only training to speak but also to listen. Although the basis of speaking and listening is often knowledge of the same lexical and grammatical material, psychologists distinguish not only common, but also various mechanisms of their building and functioning. In order to teach students to listen and understand we must actively train them to do these kinds of activities.

Keywords: Methods, language skills, dialogue, listening, speaking skills

ÖZET

Dile hakim olmak demek serilemiş dil becerilerine, yaratıcı konuşma yeteneğine ve dil hissiyatına sahip olmak demektir. Bizler konuşmuş olmak için konuşmamaktayız; konuşma aktivitesi genellikle bizlere diğer bir amaca ulaşmamız için hizmet etmektedir. Yapılan her dersin amaçları arasında amaca yönelik gerçek bilgi değişimini sağlamak, eğitimsel konuşma fonksiyonunu gerçekleştirmek ve gerçek hayata yakın diyalog taklitleri ile de gerçek hayatta yaşanacak durumlara hazırlık yapmak bulunmaktadır. Derslere yönelik hazırlığı değişik yollardan yapmak gerekmektedir, öncelikle farklı dil oyunları, araştırmalar ve kurulan iletişimlerle gerçekçi yakın bir ortam oluşturmak, dersi farklı duygular ile doldurmak gerekmektedir; aksi takdirde yapılan gereğinden fazla pasif, duyguların bulunmadığı işe yönelik sakin bir ders öğrenciler tarafından kasvetli ve sıkıcı algılanacaktır. Ders işlenmesi sırasında mümkün olduğunca kalıpsal eğitim materyallerinin yanında gerçek hayatta yaşanabilecek durumlar yaratarak bu durumlarda kullanılacak dil kalıpları belirtilerek öğrencilerin konuşma pratikleri artırılmalıdır. Yabancı dile hakim olmak demek sadece konuşma ve dinleme becerilerinin olması değildir. Dinleme ve konuşma becerilerinin temelinde kelime ve gramer bilgisi bulunmaktadır ancak psikologlar tüm bu becerilerin genel kullanımının yanında onların şekillenmesi ve faaliyete geçmesi için farklı dil mekanizmalarının da kullanılması gerektiğini söylemektedirler. Öğrencilerin dinleme ve dinlediklerini anlama becerilerini geliştirmek için onları tüm bu dil mekanizmaları ile devamlı çalıştırmak gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Metot, dil becerisi, diyalog, dinleme, konuşma becerisi.

¹ Bu çalışma Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi tarafından düzenlenen "1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu'nda" sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Yard.Doç.Dr.Hüseyin Parlak,Erciyes Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: hparlak@erciyes.edu.tr, huseyinprlk@yahoo.com

1. GİRİŞ

Dile hakim olmak demek serileşmiş dil becerilerine, yaratıcı konuşma yeteneğine ve dil hissiyatına sahip olmak demektir. Bizler konuşmuş olmak için konuşmamaktayız; konuşma aktivitesi genellikle, başka herhangi bir aktivitede olduğu gibi bizlere diğer bir amaca ulaşmamız için hizmet etmektedir.

Bu yüzden konuşma derslerinin organizasyonu esnasında üç unsura dikkat edilmesi gerekmektedir.

1. Bilgi edinme ve dil becerilerinin şekillendirilmesi unsuru.
2. Dil yeteneği edinilmesi unsuru.
3. Dil yeteneğinin kullanılabilmesi unsuru.

Öğretmen her derste (mümkün oldukça öğretilen yabancı dili kullanarak) konuyu, metnin içeriğini, sınıfın yapısını ve bezeri durumları göz önünde bulundurarak yukarıda belirttiğimiz unsurlardan en uygun olanı seçmelidir.

Yabancı dil öğretim metotları arasında öğretimin ilk etaplarında öğrencilerin konuşulanları algılaması, yazma ve okuma becerileri ile pekiştirilen eğitim materyallerinin öğrenci tarafından sözlü ifadede kullanılması bulunmaktadır. Diğer dil becerilerine göre öne geçen ve daha çabuk ilerleyen konuşma becerisinin ders anındaki taleplerine göre aşağıda belirteceğimiz türden görsel sahnelerin organize edilmesi gerekmektedir: Örneğin Rusçada ismin in hali öğretilirken öğretmen bir öğrencinin dışarı çıkmasını ister ve (Myстафа в классе?) 'Mustafa sınıfta mı?' sorusunu sorup aynı soruya örnek olarak kendisi ismin in halini kullanarak cevap verir. Bu yapının devamı olarak öğrencilerin de benzer cevapları verebilmesi için sınıfta olan veya olmayan nesnelere kullanılarak (resim, harita, sıra, askılık v.b) sorular sorup ismin gereken halinde cevap vermeleri sağlanabilir. Veya masa üzerine (kitap, defter, kalem, silgi v.b) malzemeler konulduktan sonra bu malzemeler teker teker kaldırılarak bu yapı tekrar ettirilebilir. Bir konuyu birkaç defa sözlü olarak izah etmektense imkan dahilinde onu görsel olarak bir defa göstermek zihinlerde daha kalıcı yer edecektir.

Öğrencilerin gruplar halinde yaptıkları sözlü çalışmalarda oldukça faydalıdır çünkü bu çalışmalar gerçeğe yakın konuşma ortamları oluşturmaya yardımcı olur. Bu çalışmalar sırasında gerçeğe yakın bir ortamı daha iyi oluşturabilmek için hareketlerin ve olaylarında taklit edilmesi, sahnelenmesi oldukça faydalı olacaktır. Örneğin eğitimin ilk etaplarında emir ve rica yapılarından faydalanılabilir: 'Kalkın, oturun, pencereyi açın, alın, arkadaşınızdan defterini alıp bana verin v.b.'. Psikolojiden de bilindiği gibi dili destekleyen materyaller olarak adlandırabileceğimiz bu hareketler öğrenilen dilin daha çabuk benimsenip öğrenilenlerin hatırlanmasında fayda sağlamaktadırlar. Bu yüzden öğrencilerin kendilerine verilen görevleri yerine getirirken yaptıkları hareketleri (kalkıyorum, pencereye gidiyorum, elimi kaldırıyorum...) şeklinde seslendirerek yapmaları tavsiye edilmektedir. Ve hatta öğrencilerin öğrendikleri dilde ifade etmekte zorlandıkları (tren istasyonunda, kütüphanede, şehir içi otobüste v.b) gibi zor durumları canlandırmaya varacak kadar gerçek sahnelerin kullanılması öğretim açısından faydalı olacaktır. Hareketlerin yerine getirilmesi ve onların taklit edilmesi, bunların sözler ile pekiştirilmesi öğrencilerin zihninde kelimelerin anlam ve yapılarını daha da sağlamlaştırmaktadır. Dersleri bu şekilde zenginleştirirken öğrenilen

dildeki becerilerin gelişmesinde önemli bir yeri olan bu tür pratiklerin yeteri kadar yapılmadığını hatırlamamız gerekmektedir. Yapılan her dersin amaçları arasında, iletişimde olanların amaca yönelik gerçek bilgi değişimini sağlamak, eğitimsel konuşma fonksiyonunu gerçekleştirmek ve gerçek hayata yakın diyalog taklitleri ile de gerçek hayatta yaşanacak durumlara hazırlık yapmak bulunmaktadır. Derslere yönelik hazırlık çeşitli yollar kullanarak yapılmalıdır: öncelikle farklı dil oyunları, dil araştırmaları, kurulan iletişimlerle gerçeğe yakın bir ortam oluşturarak dersi farklı duygular ile doldurmak gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan gereğinden fazla pasif, duyguların bulunmadığı işe yönelik sakin bir ders öğrenciler tarafından kasvetli ve sıkıcı olarak algılanmaktadır. Dersin işlenmesi sırasında mümkün olduğunca kalıpsal eğitim materyallerinin yanında gerçek hayatta yaşanabilecek sahneler yaratarak bu olaylar esnasında kullanılacak dil kalıpları belirtilerek öğrencilerin konuşma pratikleri artırılmalıdır. Yabancı dili öğrenen öğrencilerin yaş ortalaması ne kadar ileri olursa, konuşma eyleminin gelişimindeki temellere onların şahsi duygularını eklemek daha kolay olacaktır. Buna bağlı olarak öğrenilen dilde konuşma hislerini uyandıran ders atmosferinin önemini ve yine öğrenilen dilde kendini ifade etmeye çalışmanın önemini tekrar hatırlatmakta fayda vardır.

Yabancı dil öğretiminde öğrencilere lazım olan kendine güveni geliştirmek amacı ile hem derste hem de ders dışında öğrencilerin öğrendikleri dili gerçek ortamda kullanma isteklerini pekiştiren olayları öğrenciler için oluşturup bu olayların içeriklerini genişletmek gerekmektedir. Böyle durumlarda ise şahıslar arasındaki iletişimin metodik prensipler kendini göstermektedir.

Öğrenciler öğretmen desteği ve öğrendikleri alıştırmaya kalıpları olmadan kendi başarılarına öğrenimini gördükleri yabancı dili kullanarak başkaları ile fikir alışverişinde bulunmaya yöneltilmelidirler. Öğretmenin buradaki görevi ise gerçek hayatta olabilecek olayları içeren ve içinde bulundurduğu bilgiler ile öğrenciler için ilginç olabilecek metinlerin yardımı ile öğrencileri böyle bir eyleme teşvik etmek, yani öğrencilerin böyle bir durumun önemini anlayacak ortamı sağlamaktır.

Öğrencilerine kendine güven hissi veren ve onlara yardım eden öğretmen mutlak başarıya ulaşacaktır, öğrenci kendini ne kadar güvenli hisseder ve kendine güvenir ise gelişimi o kadar hızlı olacaktır.

Elbette ki derslerde kullanılan türlü yöntemler eğitimsel faydaları açısından birbirlerinden farklılık göstereceklerdir, yalnız bu durum eğitimcileri rahatsız etmemeli tam tersine onları yaratıcılığa ve örnek araştırmaya yönlendirmelidir; yapılan çalışmalar da öğrencileri kendi başarılarına konuşma eylemini gerçekleştirmeye zorlayacaktır.

Yabancı dile hakim olmak demek sadece konuşma ve dinleme becerilerinin olması değildir. Dinleme ve konuşma becerilerinin temelinde kelime ve gramer bilgisi bulunmaktadır, ancak psikologlar tüm bu becerilerin genel kullanımlarının yanında onların şekillenmesi ve faaliyete geçmesi için farklı dil mekanizmalarının da kullanılması gerektiğini söylemektedirler. Bu ise öğretmenler için oldukça bilindik durumlarda karşılaşılmaktadır; örneğin herhangi bir öğrenci konuşulanları oldukça mükemmel anlar iken kendisi konuşmakta zorlanabilmektedir, bir diğeri ise bunun tam tersi konuşmada zorluk çekmezken öğrenilen dilde duyduklarını anlamakta zorlanmaktadır.

Konuşma ve dinleme becerilerinin gelişimi en azından yabancı dil öğreniminin ilk etaplarında paralel ilerlemektedir. İkisi arasındaki fark ise genellikle günlük yaşanan

olaylarda değil de, ders ve radyo programlarını dinleme, sohbetlerde ve tartışmalara iştirak etme, film izleme sırasında veya sunumda bulunma gibi daha karmaşık anlarda ortaya çıkmaktadır.

Yabancı dil öğretiminde öğrencilerin dinleme ve dinlediklerini anlama becerilerini geliştirmek için onları tüm bu dil mekanizmaları ile devamlı çalıştırmak gerekmektedir. Her şeyden önce gelen ve en gerekli olan an ise öğrencilerin en baştan itibaren yabancı dildeki konuşmayı, metni takip etmeden dinlemeye alışmalarıdır. Bu becerinin edinilmesinin ilk etapları daha öncede bahsetmiş olduğumuz görsel materyaller ve rol taklitleri ile gerçekleştirilebilir, yani söylenen emir ve ricaların yerine getirilmesi, konuya uygun resimlerin kullanılması, öğrencilerin ve öğretmenlerin kullandığı kelime ve cümleleri görsel olarak ifade eden animasyonların ve benzeri materyallerin kullanılması gibi. Bahsettiğimiz bu çalışmalar esnasında dinleyiciler her duyduklarının tamamını anlamasalar bile bu tür çalışmalar çok faydalıdır, çünkü dinleyenler içgüdüsel olarak söylenenlerin telaffuzlarını, ritimlerini, kelime bölünüşlerini anlamakta ve bu sayede gerekli olacak bazı dil becerilerini edinmektedirler. Devamlı yazılı metin desteğine alışan öğrenciler ise ileriki zamanlarda bu alışkanlıklarından kopmakta oldukça zorlanmaktadırlar ve konuşulan dilini anlamakta güçlük çekmektedirler.

Dinleme becerilerinin geliştirilmesi sırasında ise öğrencilere normal tempoda konuşulan yabancı dili dinleyip dinlediğini anlayabilme öğretilmelidir. Ve bundan dolayıdır ki dinleme esnasında öğrencilerin önüne hazır metin koymak ne kadar yanlış ise metni durarak okumak, metnin anlaşılıp anlaşılmadığını devamlı takip etmek, kelime ve söylemleri tekrar etmek de bir o kadar yanlış olacaktır. Telaffuzlar doğal ve net olmalıdır. Elbette ilk baştaki dersler için temposu biraz yavaş olabilir ama eğitim açısından bozulmamalıdır, örneğin hece seviyesinde olmamalıdır. Metinde tekrara müsaade edilmelidir yalnız bu tekrar cümle veya kelime tekrarı değil de imkan dahilinde aynı tonlama ve aynı telaffuz ile tüm metnin ikinci kez okunması şeklinde olmalıdır. İkinci okuma sırasında en tecrübeli öğretmenler bile aynı ton seviyesini, okuma hızını ve telaffuzu yakalamakta zorlanabilecekleri için günümüz teknolojisinden faydalanarak hazırlanacak ses kayıtlarının kullanılması faydalı olacaktır. Dinleme becerisinin oluşması hemen değil de, ileride bahsedeceğimiz dil çalışmalarının devamlı yapılması sayesinde yavaş yavaş gelişecektir. Dinlemenin ilk etaplarda öğrencilerin kısa süreli hafızalarını da geliştiren şu tip çalışmalar yapılmalıdır:

a) fonetikselsel, imlali dikte veya kelime değişim diktesi; örneğin öğrenilen yabancı dilde dikte yapılırken bazı kelime guruplarının eş veya zıt anlamlıları da kullanılarak dikte yapılması (çok büyütme - abartma, biraz açma - aralama v.b.).

b) Etap etap büyüyen kısa cümlelerin kullanılması. Başlangıçta cümle bilindik kelimelerden kurulmalı ve bu cümle başka kelimeler eklenerek genişletilmelidir, genişletilen cümle içerisine bir-iki bilinmeyen kelime eklenebilir, daha fazla olmaması gerekir çünkü yapılan bu alıştırma öğrenciler için zor olabilir.

c) Anahtar kelime ve kelime guruplarının verildiği, geri kalan kelimelerin yerinde boşlukların bulunduğu cümlelerle hazırlanmış metinlerin ses kayıtlarından dinlenerek doldurulması.

d) Tüm metnin cümle cümle tekrarlanması.

e) Öğretmenin talebi ile öğrencinin kurmuş olduğu sözlü cümlelerden doğru olan cümlenin diğer öğrenciler tarafından takip edilmesi, cümledeki hataların tespit edilip düzeltilmesi.

f) İletişimde olduğunuz şahsın söyleyeceklerini tahmin etme yeteneğini de geliştiren sonu getirilmemiş sözlü cümlelerin tamamlanması v.b.

Aynı zamanda değişik hız ve tonlamalardaki konuşmaları da anlamaya yönelik çalışmalar yapılmaz, aksi taktirde sadece kendi öğretmeninin telaffuzunu ve sesini dinlemeye alışan öğrenci öğretmenini tonlamasındaki en ufak ayrıntıyı bile yakalayabilirken kendisi için yeni bir ses tonlamasında geçen kelimeleri tam duymakta ve bunları anlamakta zorlanacaktır. Bu yüzden öğrenilen yabancı dilin taşıyıcıları olan farklı şahıslar tarafından hazırlanan kaliteli ses kayıtlarının kullanılması eğitim açısından oldukça faydalı olacaktır. Bu tip fonetik materyallerin toparlanmasında eskiden hazırlanmış ses kayıtları kullanılabileceği gibi öğrenilen yabancı dilin taşıyıcısı olan öğretmenlerin, ses sanatçılarının veya artistlerin yardımı ile yeni yazılımlarda oluşturulmalıdır.

Yalnız bu yazılımlar oluşturulurken araç, tren, kahkaha, ağlama, şarkı gibi değişik arka fon seslerinin kullanılmasının faydalarını da göz ardı etmemek lazım.

Görüntü ve ses materyallerinin dışında mimikler, jestler ve vücut hareketleri de öğretmene eğitim sırasında oldukça yardımcı olmaktadır. Elbette ki bunların hepsi öğretmenin tek başına yapabileceği ve belirli bir yetenek talep eden durumlardır. Öğretmenin resim çizme yeteneğinin, şarkı söyleme yeteneğinin ve artistik yeteneklerinin olup olmaması gibi özel durumların yabancı dil öğretiminin tüm çalışma etaplarında büyük önem taşıdığı da belirtmemiz gerekmektedir. Kitap, ders kitabı, ek veya görsel materyallerden başka öğretmen öğrencilerin gelişmekte olan dillerini bir üst seviyeye taşıyabilmek için elinde bulunan ve dilin pratik kısmını geliştirmekte büyük faydalar sağlayacak olan CD'leri, eğitim filmleri veya uzun metrajlı filmleri de devreye sokmalıdır.

Sesli, görüntülü ve teknik'i görsel materyallerin dinleme - sözlü anlama derslerinde kullanılması öğrencilerin ilgilerinin artmasında ve dikkatlerinin toplanmasında, onların aktif bir şekilde derse iştirak etmelerinde, kendi ifadelerini düzgün ve hızlı bir şekilde oluşturmada, yabancı dildeki konuşmalara hızlı tepki vermede ve yabancı dildeki konuşmayı anlamada onlara oldukça yardımcı olmaktadır. Bu materyaller aynı zamanda her dersin yeni bilgilerle dolu olduğu hissini uyandırmakta, sözlü anlatımda yapılan derslerin alıştırmaları için gerçeğe yakın durumlar oluşturarak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamakta, öğrencilerin sınıfta iken zihnen sınıf duvarları dışına çıkmasına yardımcı olmakta, öğrencilerin dillerini öğrendikleri ülke, o ülkenin coğrafyası, tarihi, kültürü ve günlük yaşamı hakkında bilgilerini genişletmektedir.

Yabancı dilin başarılı bir şekilde öğretilmesi için genellikle aşağıda belirteceğimiz çalışma şekillerinin kullanılması da tavsiye edilmektedir:

- Dinlenen ses kaydının tamamının veya belli bölümlerinin sorular ile açık planının oluşturulması (bunu yaparken daha önce öğrenilen kelimeler ve o metinde geçebilecek tipik cümle yapılarından faydalanılabilir.)

- Metni dinleme sırasında aktifleştirilmiş kelime kapasitesinden faydalanarak metnin içerisinde geçen cümle ve cümle gruplarını yazıya dökme alıştırmalarının yapılması.

- Öğrenilen her hangi bir konunun, ('Şehrin Turistik Yerleri', 'Müzede') gibi, çok

kullanılan cümle veya cümle gruplarının listesinin oluşturulması.

- Kelimelerin eş ve ya zıt anlamlılarının belirlenip öğretilmesi.
- Baş tarafı seslendirmeden alınmış cümlelerin tamamlanması.
- Seslendirilen metne yönelik soruların verilmesi ve bunların cevaplandırılması.
- İzletilen bir filmde geçen bazı bölümleri diyalog olarak çıkarıp bu diyaloglar kullanılarak sınıf içerisinde ufak sahnelemelerin yapılması.
- Yine izletilen bir filmin farklı sahneleri için açıklayıcı metinlerin yazdırılması.
- Önceden seçilen ve verilmesi planlanan parça içerisinde kullanılacak kelimeler ile kelime kapasitesinin zenginleştirilmesi.
- Kahramanların dış görünüşleri ve karakteristik özelliklerin çıkarttırılması.
- Eğer izlenmesi planlanan bir film daha önce öğrenciler tarafından izlenmemiş ise bu filmin nasıl bitebileceği konusunda öğrencilere farklı sonuçlar yazdırılması.

Öğrencilerin öğrendikleri yabancı dile dinleme, duyma ve anlama becerilerini geliştirme amacı ile yukarıda saydığımız çalışmalardan başka, öğrenciler daha önceden bir metin dinleyecekleri ve metnin bitiminde kendi aralarında metin hakkında tartışacakları konusunda uyarılarak, dinlediklerini ne kadar anlayabildiklerini ölçmek için dinleme ve konuşma çalışması yaptırılabilir. Böyle bir çalışmanın kontrolü de konu ile alakalı soru - cevap yolu yapılabilir.

Dinletilen bir materyalin kontrolü öğrencilere bu metnin kısa veya uzun özetinin yazdırılması ile de yapılabilir, yalnız yine öğrenciler daha önceden yapılacak çalışma konusunda bilgilendirilmelidir. Böyle bir çalışmanın yapılması için özellikle eğitimin ilk etaplarında kısa hikayelerin kullanılması faydalı olacaktır. Hikaye içerisinde geçen konunun gerçekliği, bu konunun duygusal renkleri ve hikayenin heyecan temposu hikayeyi dinleyen öğrencilerin dikkatini daha fazla çekmektedir ve seslendirilen metnin içerisinde bazı bilinmeyen kelime, cümle yapıları olsa dahi daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır.

Görüşümüze göre öğrencilerin yabancı dilde dinleme ve dinlediklerini anlama becerilerini geliştirecek bunlardan başka daha birçok yöntem bulunabilir; bu yöntemlerin her birini her öğretmen kendisi bulabilir. Biz bu çalışmamızda sadece bunun mümkün ve gerekli olduğunun altını çizmek istedik.

2. SONUÇ

Görüşümüze göre öğrencilerin yabancı dilde dinleme ve dinlediklerini anlama becerilerini geliştirecek bunlardan başka daha birçok yöntem bulunabilir; bu yöntemlerin her birini her öğretmen kendisi bulabilir. Biz bu çalışmamızda sadece bunun mümkün ve gerekli olduğunun altını çizmek istedik.

KAYNAKÇA

1. Kostomarov B.G., Mitrofanova O.D., 'Yabancılar Rus Dili Öğreten Öğretmenler için Metodolojik Material', Moskova, 'Rus Dili', 1984.
2. Kologrivova S.V., 'Dersi Rusça Yürütün', Moskova, 1980, 2. Baskı.
3. Ostapenko V.İ. 'Yabancılar Rus Grameri Eğitiminin İlk Etapları', 1983, 2.Baskı.